

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Lavička Roman

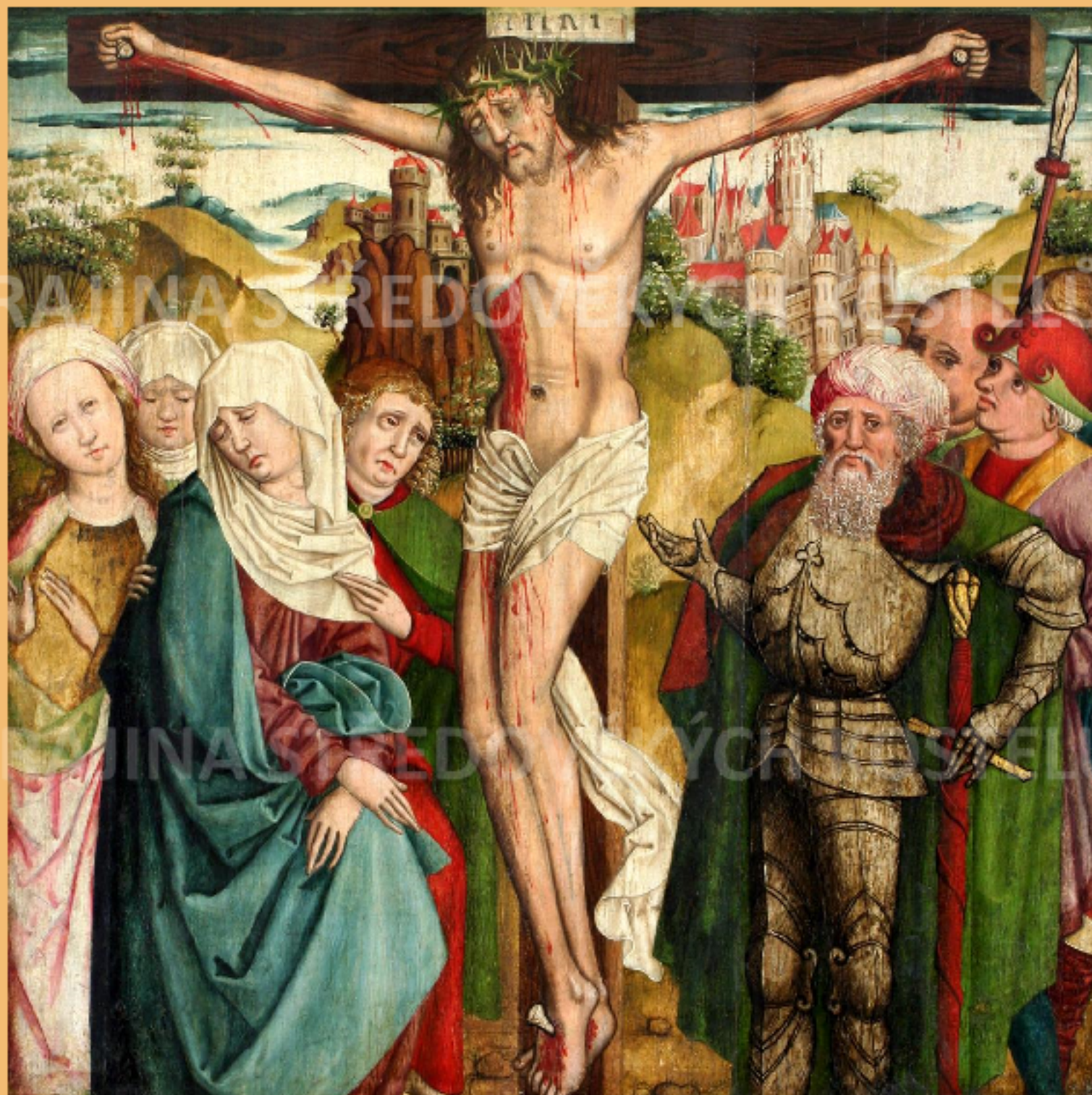

NPÚ ÚOP České Budějovice, 24. 10. 2017

Středověká krajina a kostel v obraze

- nejstarší zobrazení krajiny a kostelů nalézáme na středověkých deskových obrazech, respektive oltářích, v rukopisech a nástěnných malbách
- krajina je zprvu především výsledkem komponování realistických detailů (*architektura, lidé, rostliny, živočichové, krajinný reliéf*) do výtvarného celku
- krajina je zpočátku především částí většího a významnější celku, jen jako kompoziční doplněk převážně světeckého výjevu
- s rozšířením grafických listů v pozdním středověku jsou kopírovány nejen světecké výjevy, ale i krajinné prvky, což dokládá výskyt stejného motivu na více vyobrazeních
- od 15. století (*Trient, Castello del Buonconsiglio* – cyklus 12 měsíců; *Très Riches Heures du Duc de Berry* - rukopis), se začínají v krajinných výjevech objevovat realistické detaily odpozorované ze skutečnosti (*kostely se hřbitovy, domy s obchodními výkladci, prevéty, hrady s padacími mosty, městská opevnění, polské ploty, šibenice, realistické zachycení zemědělských prací a řemesel a další*)
- přibližně v polovině 15. století se objevují první realistické veduty měst, ale stále jako pozadí, doprovod hlavního světeckého výjevu (*Vídeň, Kolín n. Rýnem, Rothenburg. o. d. T a další*). Realistický charakter zobrazení často dokládá srovnání s historickými grafikami nebo fotografiemi

Středověká krajina a kostel v obraze

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Ukřižování,
Archa z Doudleb,
anonym
datováno 1494

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Navštívení P. Marie
Archa z Trhových Svinů,
anonym, 1510/1520

- krajina na grafickém listu

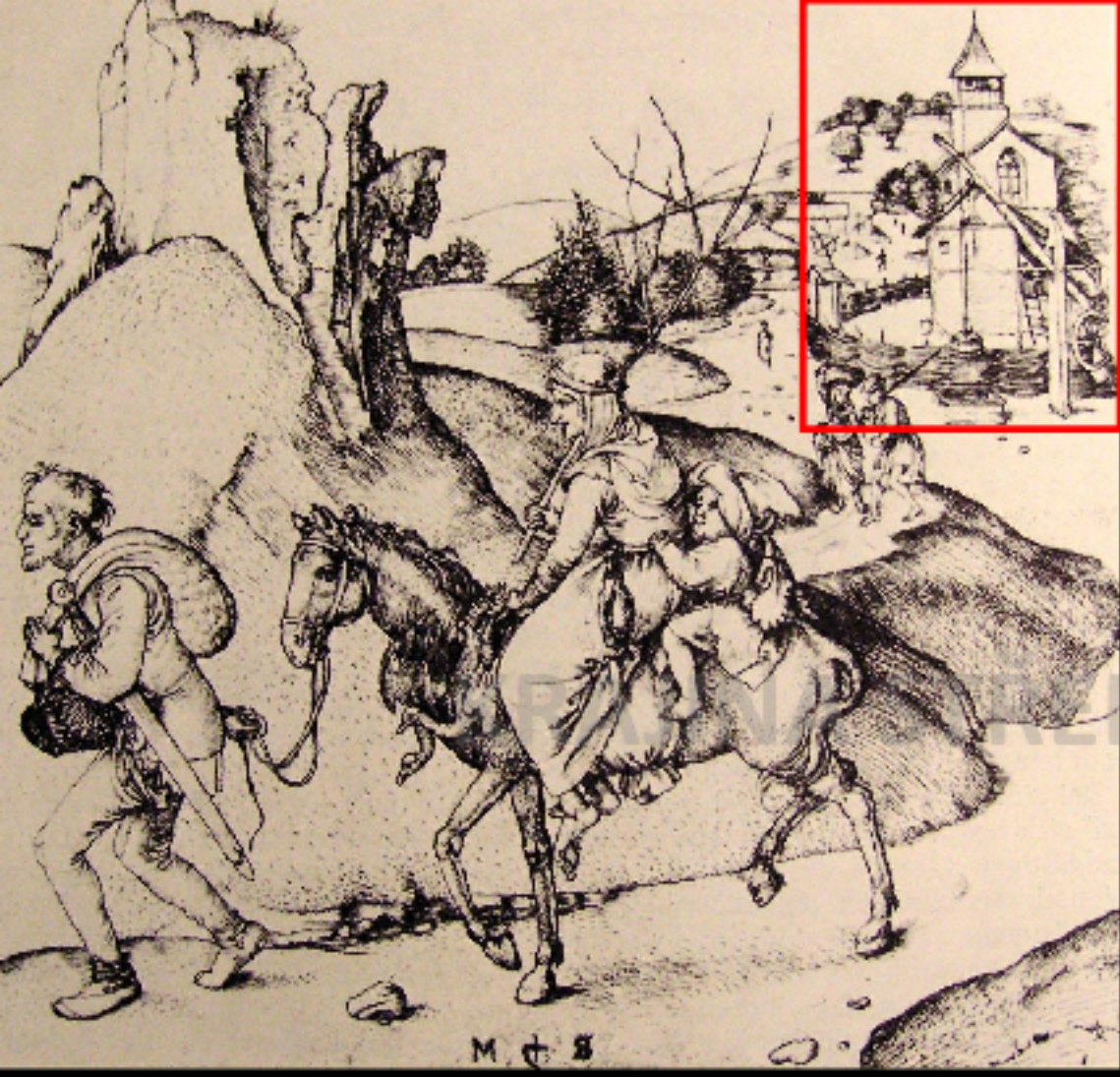

grafický list, kolem 1480

desková malba, kolem 1490

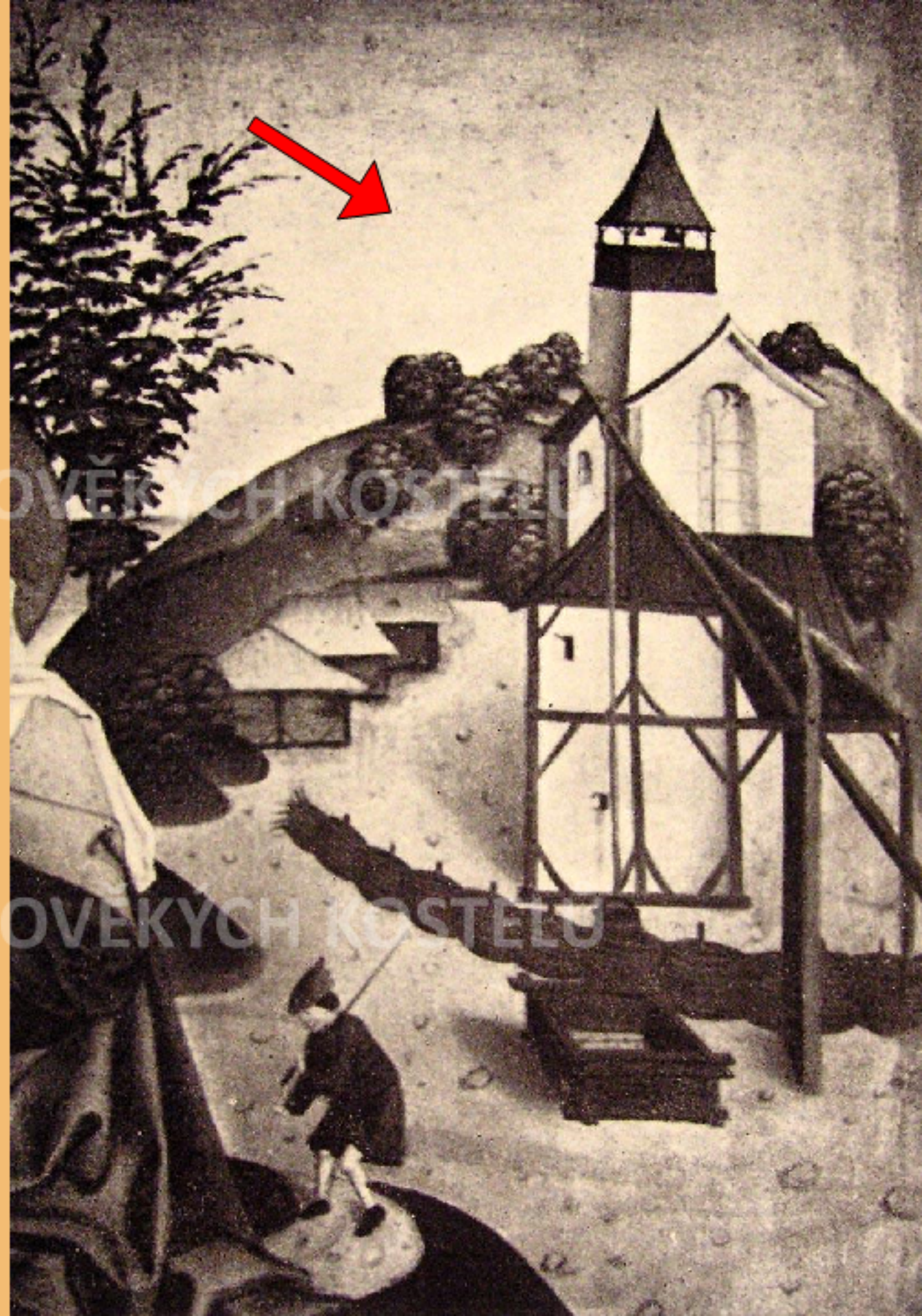

Martin
Schongauer,
kolem 1480

Anonym,
klášter
Reitenhaslach
u Burghausenu,
kolem 1490

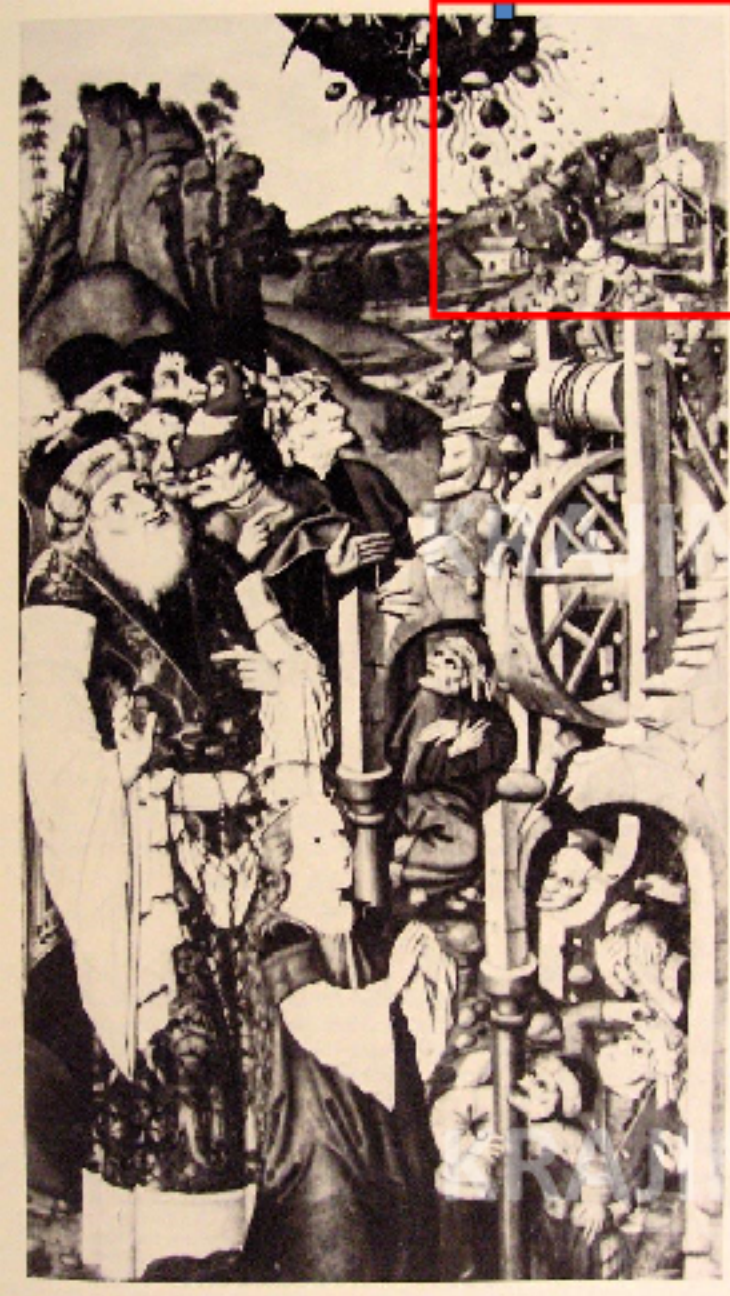

Item ist die geschichte in Welchen landen vnder kaiser fr. Deutschen folgen kaiserliche gedechtnis der zeit
Es ist also geschicht in Welchen landen vnder kaiser fr. Deutschen folgen kaiserliche gedechtnis der zeit
Es ist also geschicht in Welchen landen vnder kaiser fr. Deutschen folgen kaiserliche gedechtnis der zeit

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELCŮ

Hartman Schedel,
Weltchronik,
Norimberk 1493

Hans Egkel, Umučení sv. Kateřiny, kolem 1500

Kostel v krajině, 1480-1500

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Madona s Ježíškem
Hans Burkmaier st.,
Kolem 1500

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Narození páně
Mistr August. oltáře
1480/1490

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Sv. Kryštof a sv. Onufrius,
Gabriel Mäleskircher,
1475/1480

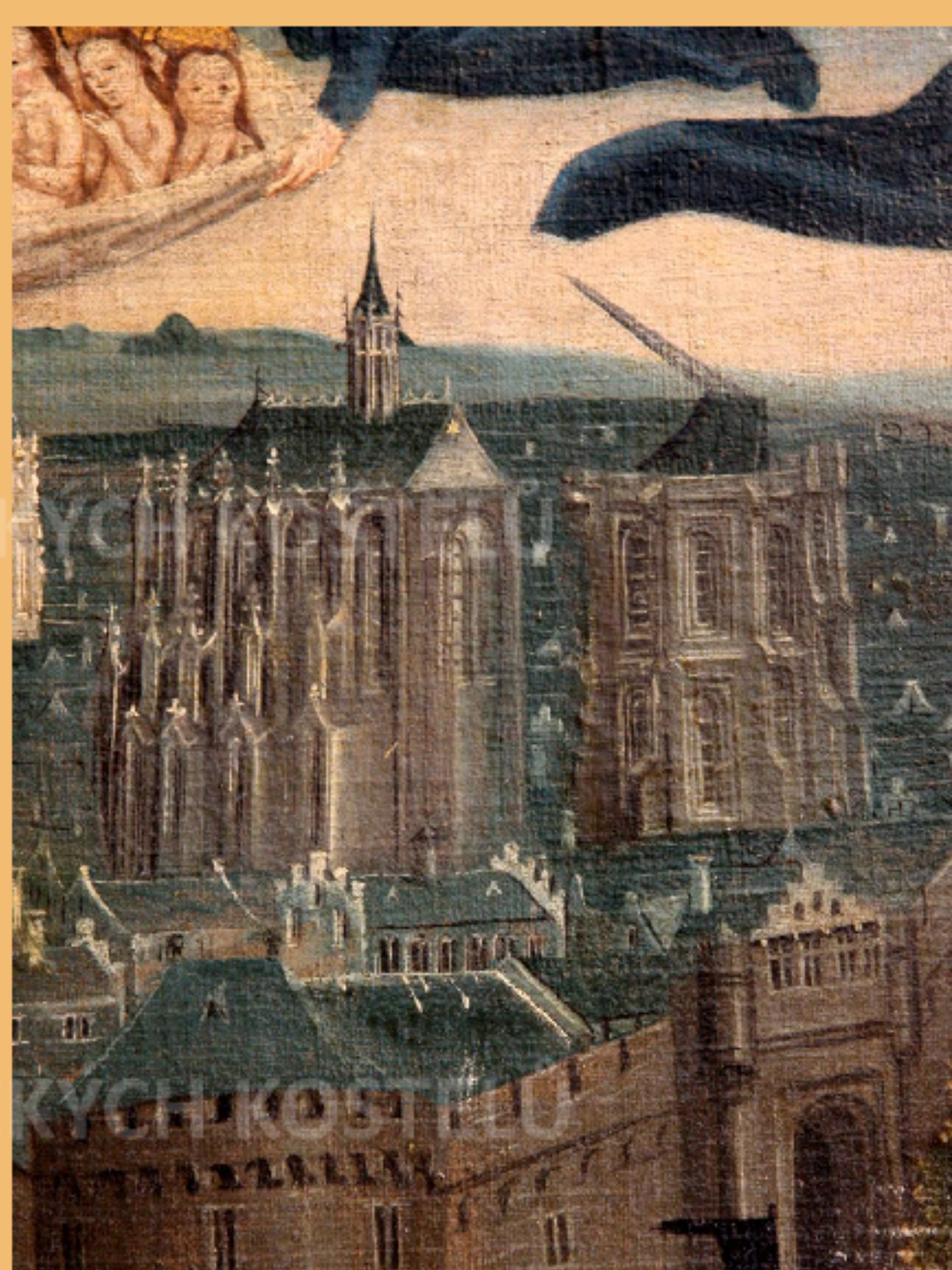
Sv. Klára a františkánští světci
Mistr Zasnoubení Panny Marie,
kolem 1480, Kolín nad Rýnem

Sv. Anna samatřetí a světci
Mistr Zasnoubení Panny Marie,
kolem 1480, Kolín nad Rýnem

Kolín nad Rýnem, kolem 1480

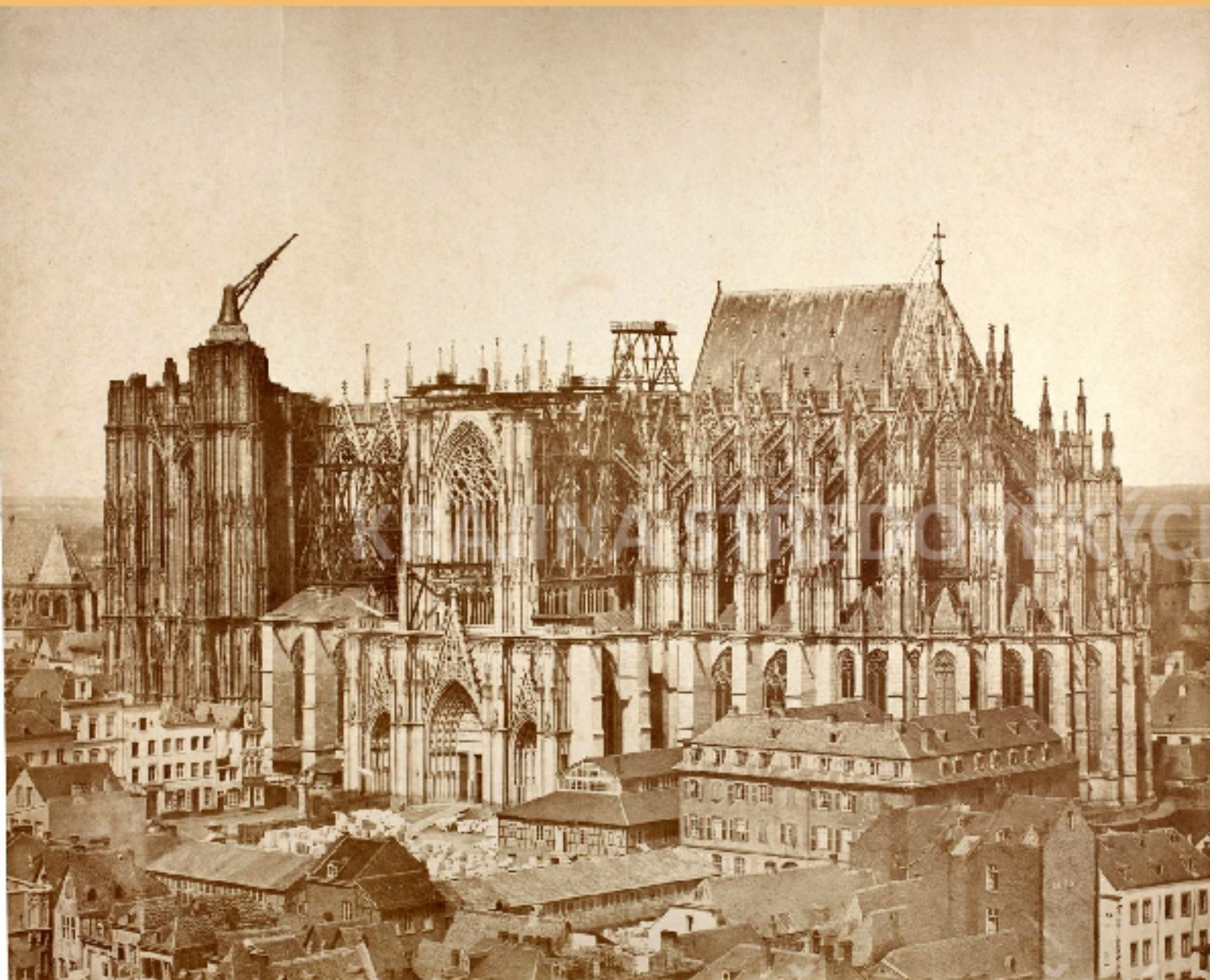
Umučení sv. Korduly
Anonym, Kolín nad Rýnem
1490/1500

Kolín nad Rýnem, 1490/1500

Kolín nad Rýnem, 1780

Kolín nad Rýnem, 1855

Kolín nad Rýnem, 1490/1500

Hrad Landštejn, kolem 1550

Hrad a město Jindřichův Hradec, kolem 1550

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Hrad a město Stráž nad Nežárkou, kolem 1550

Město Třeboň, kolem 1550

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Hrad a město Český Krumlov, kolem 1550

Kostel v krajině

- kostel společně s nezbytnou budovou fary a školy vytváří od středověku „kostelní okrsek“, který je často do současnosti výraznou krajinnou dominantou
- zdánlivě osamocený, mnohdy raně středověký kostel v krajině často ukazuje na zaniklé nebo přesunutě sídliště (*Staré Prachatice, Kostelec na Tábořsku a další*)
- kostel je mnohdy v rámci města urbanistickou a významovou protiváhou šlechtického sídla (*Český Krumlov, Rožmberk nad Vltavou, Blatná, Jindřichův Hradec a další*), někdy bývá součástí hradu (*Strakonice*), někdy je pozůstatkem původně opevněné lokality (*Doudleby*)
- od středověku jsou významným krajinným prvkem poutní kostely, které stojí mnohdy mimo hlavní zástavbu (*Kájov, Klokoty, Klášter u Nové Bystřice*)
- významným krajinným prvkem se od středověku stávají klášterní komplexy žebravých řádů budovaných především v rámci sídelních struktur (*Český Krumlov, České Budějovice, Bechyně, Jindřichův Hradec a další*) a augustiniánů (*Třeboň, Borovany*); většinou mimo zástavbu nalézáme ve významných krajinných polohách konventy starých řádů – cisterciáci (*Vyšší Brod, Zlatá Koruna*), premonstráti (*Milevsko*), benediktýni a další
- v krajině často nalézáme i kláštery paulánů (*Nová Bystřice, Přední Výtoň, Kuklov*)

Kostel v krajině

Zátoň u Českého Krumlova, 1910/1920

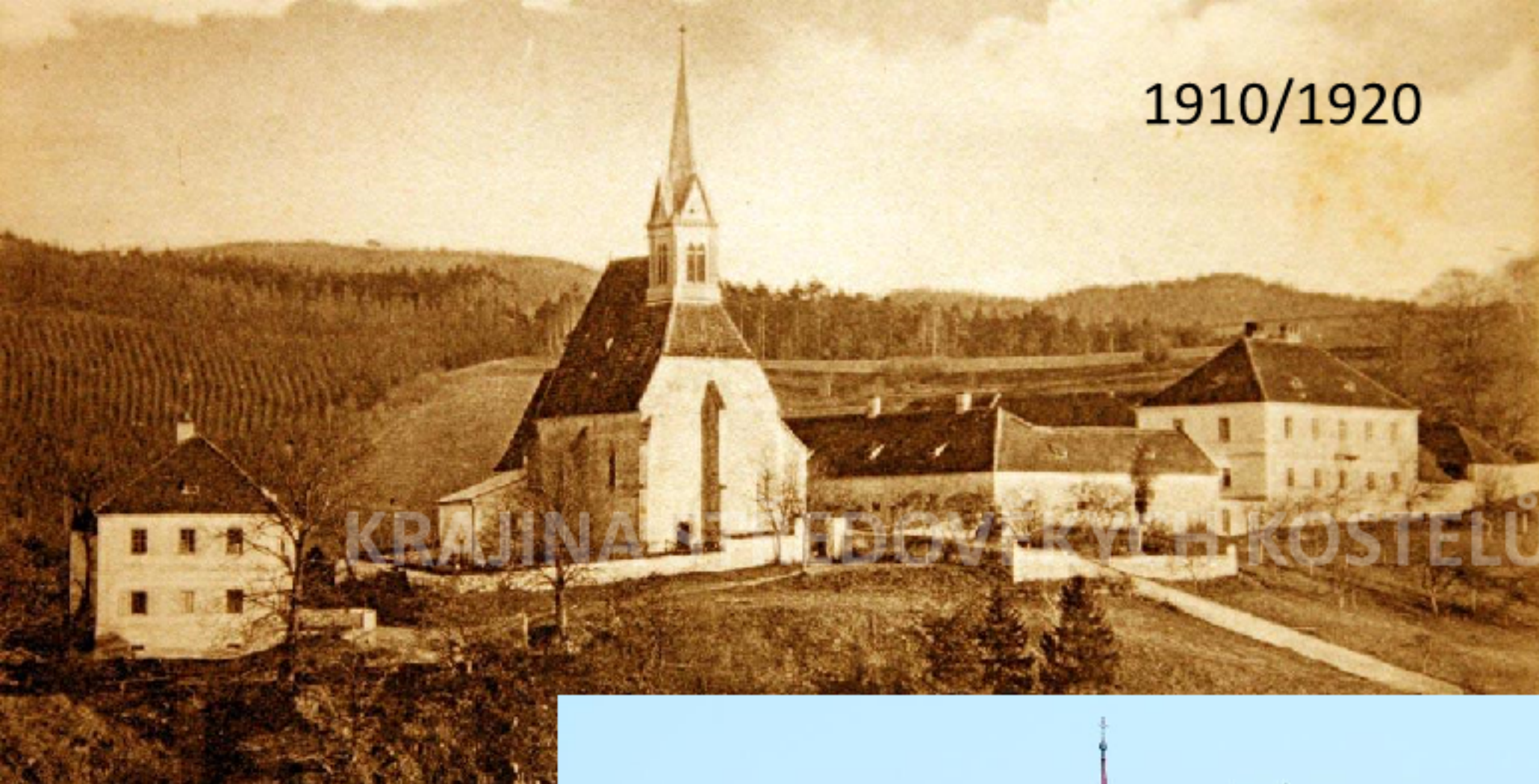
Kostel sv. Jana Křtitele

škola

fara

1910/1920

2007

Staré Prachatice, kostel sv. Petra a Pavla, kolem 1880

**Staré Prachatice a hřbitovní kostel
sv Petra a Pavla.**

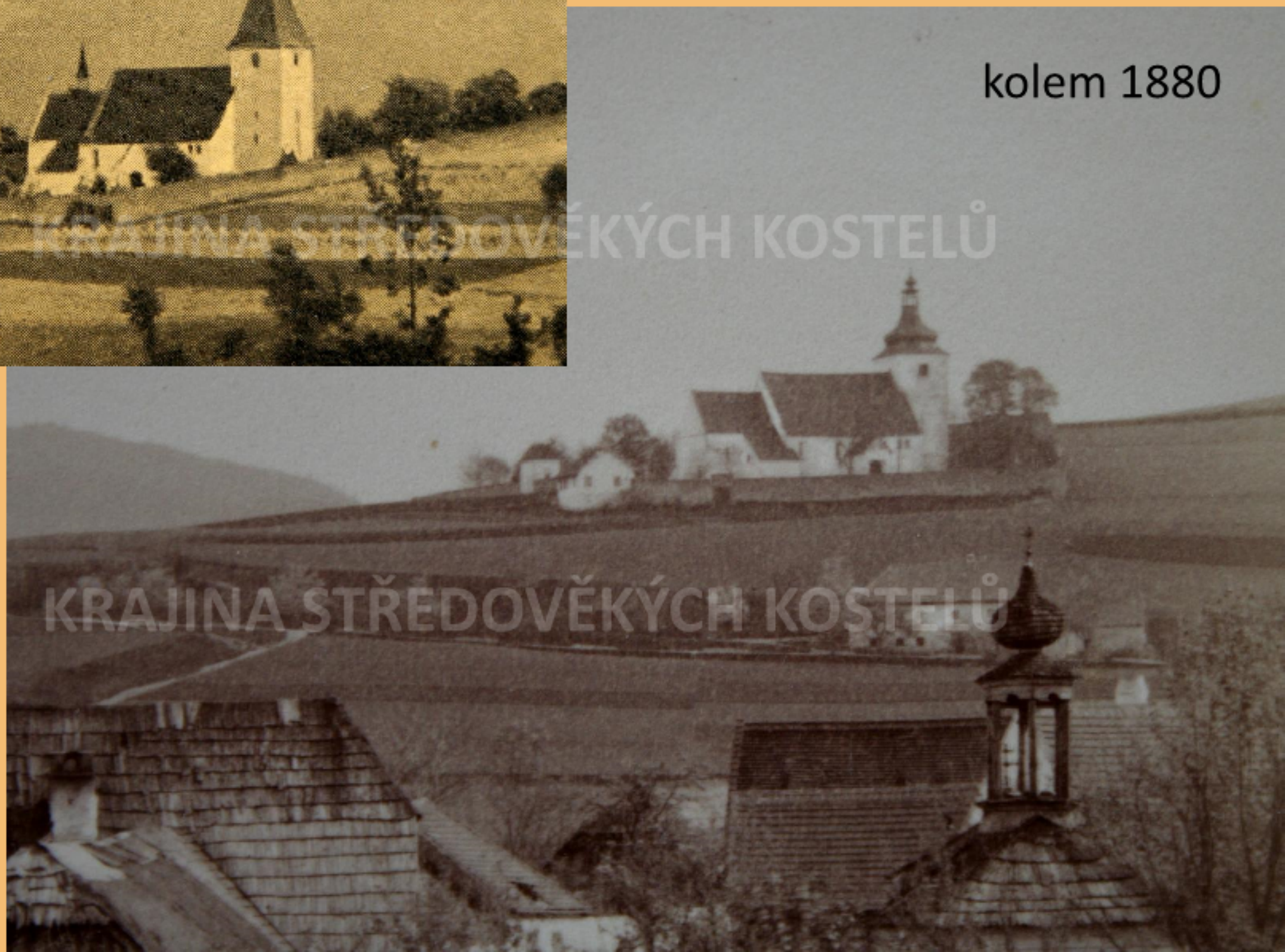

kolem 1920

kolem 1920

kolem 1880

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Prachatice, kolem 1890

Prachatice,
kostel sv. Jakuba Většího,
kolem 1890

Prachatice, kolem 1890

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Doudleby, kostel sv. Vincence, kolem 1880

Český Krumlov, město, kolem 1870/1880

Český Krumlov, kostel sv. Víta, 1877

Český Krumlov, kostel sv. Víta, kolem 1880

Český Krumlov, město, kolem 1890

1893

1890

1895

1890

1900

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Strakonice, hrad s kostelem sv. Prokopa, kolem 1880

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

1890

Stráž nad Nežárkou, hrad s kostelem
sv. Petra a Pavla, kolem 1880

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

kolem 1550

kolem 1880

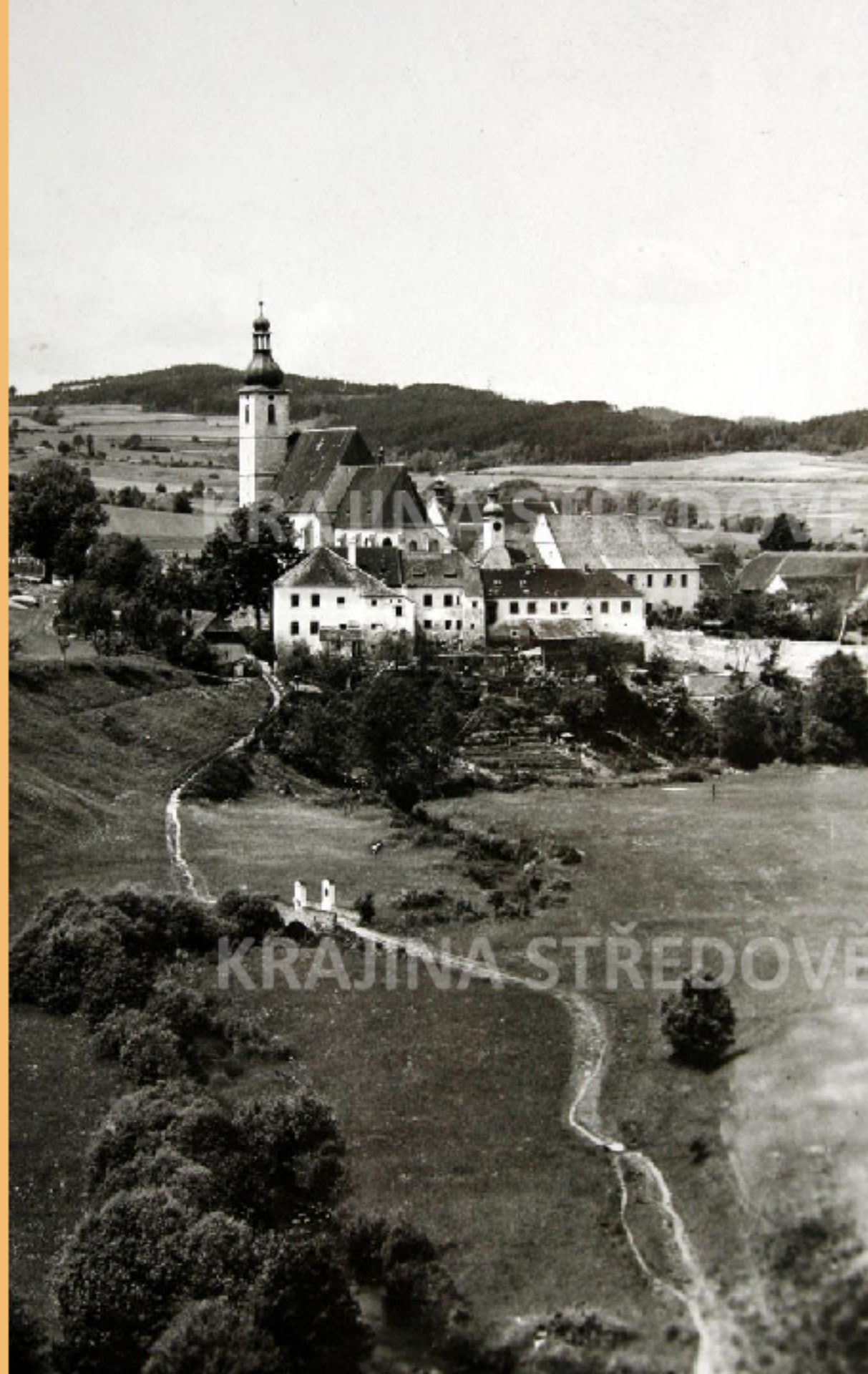
KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

kolem 1550

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Kájov, poutní místo,
kostel Panny Marie,
kolem 1910

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

kolem 1930

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

kolem 1900

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

kolem 1930

Vyšší Brod, cisterciácký klášter, s kostelem Nanebevzetí P. Marie,
kolem 1930

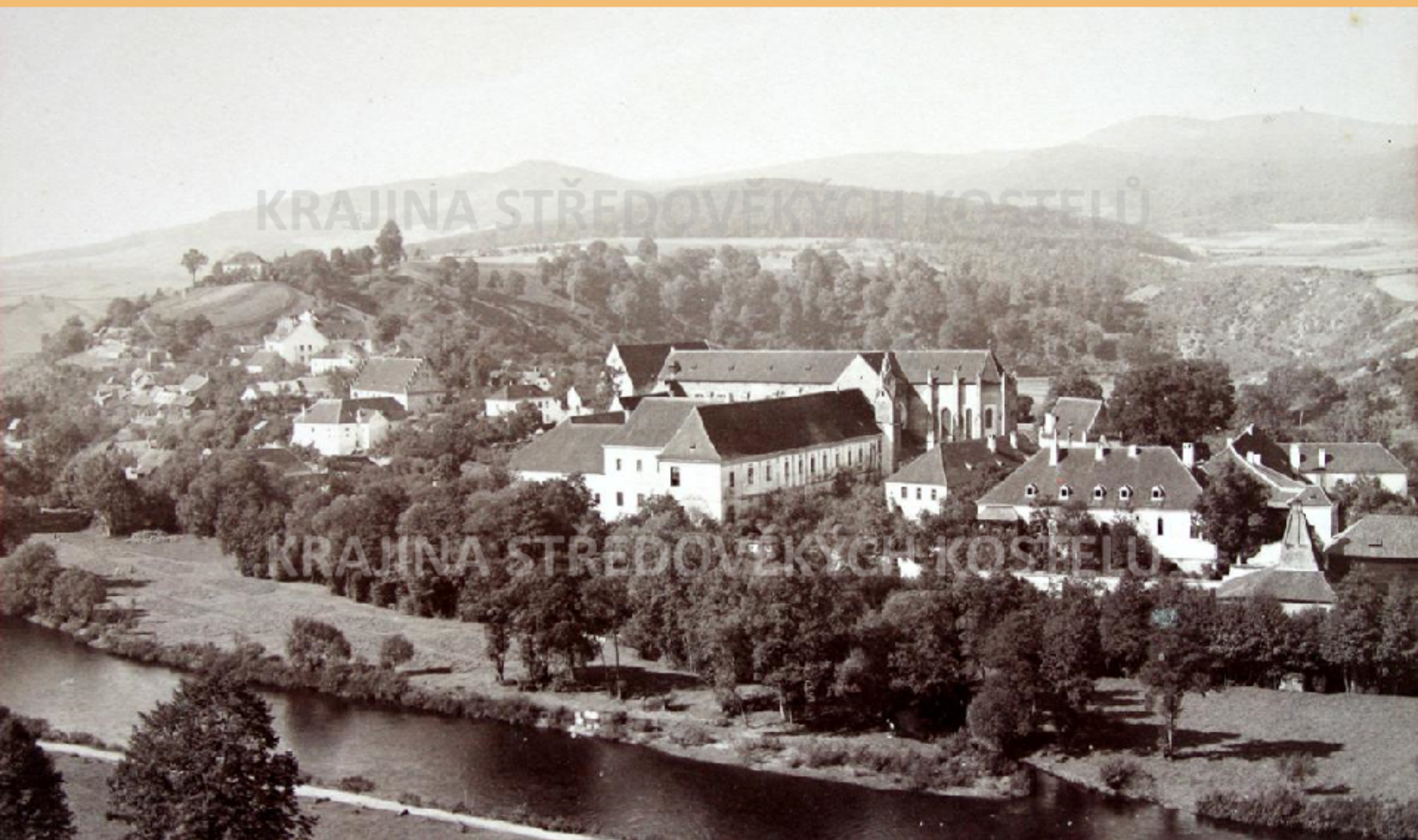
Vyšší Brod, cisterciácký klášter, s kostelem Nanebevzetí P. Marie,
kolem 1930

Zlatá Koruna, cisterciácký klášter,
s kostelem Nanebevzetí P. Marie, kolem 1900

Zlatá Koruna, cisterciácký klášter s kostelem
Nanebevzetí P. Marie, dat. 1896

Bechyně, zámek, město a františkánský klášter,
kolem 1880

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Bechyně, františkánský klášter
s kostelem Nanebevzetí P. Marie, kolem 1930

Český Krumlov, františkánský klášter
s kostelem Božího těla a Panny Marie, kolem 1880

Přední Výtoň, paulánský klášter
s kostelem sv. Filipa a Jakuba, kolem 1930

Přední Výtoň, paulánský klášter
s kostelem sv. Filipa a Jakuba, kolem 1930

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Kostel a věž

- významnou krajinou a urbanistickou dominantou je nepochybě kostelní věž
- nejstarší, raně středověké věže mnohdy obsahovaly panskou tribunu a někdy mívaly i útočištný charakter (*Milevsko, Boletice, Kostelec, Horní Stropnice a další*)
- v období vrcholného středověku se objevily věže u kostelů jen výjimečně v sídelně významných lokalitách (*Netolice, Český Krumlov, České Budějovice, Trhové Sviny, Bavorov, Miličín, Jindřichův Hradec, Prachatice a další*)
- rozvoj techniky zvonařství na konci středověku umožnil vznik velkých zvonů, které kvůli rozměru, hmotnosti a otřesům nebylo možno zavěsit do malých sanktusníků nebo do prostoru krovu. Novu situaci mnohde řešily stavby dřevěných roubených zvoníc u kostela, které máme dnes většinou doloženy jen díky písemným pramenům. Trvalým řešením se stala výstavba hranolových zděných zvoníc s charakteristickými dlátkovými střechami (*Rožmberk nad Vltavou, Boršov nad Vltavou, Rychnov nad Malší, Malonty, Mladošovice, Blansko*), s pozdějšími úpravami (*Soběslav, Chvalšiny, Kaplice, Horní Planá, České Budějovice, Kájov a další*)
- víceúčelové věže (*zvonice, kaple, pokladnice, archiv*) mnohdy budovaly městské obce, které tak vůči okolí prezentovaly svou politickou a hospodářskou moc a místy si dodnes udržely jejich vlastnictví, přestože jsou někdy stavební součástí kostela (*Jindřichův Hradec, Soběslav, České Budějovice*)

Kostel a věž

Saběslav.

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Emil Kad... OPATROVNY

Boletice, kostel sv. Mikuláše, kolem 1920

Boletice, kostel sv. Mikuláše s farou, kolem 1930

Horní Stropnice, kostel sv. Mikuláše, kolem 1930

Horní Stropnice,
kostel sv. Mikuláše,
kolem 1900

NETOLICE.

kostel Nanebevzetí P. Marie,
1920/1930

Bavorov,
kostel
Nanebevzetí P. Marie,
kolem 1900

Bavorov, kostel Nanebevzetí P. Marie, kolem 1930

Miličín,
kostel Narození P. Marie,
1900/1930

Loučovice, kostel sv. Prokopa (vlevo),
Kostel sv. Oldřicha (vpravo), kolem 1900

Loučovice, kostel sv. Prokopa, kolem 1900

Loučovice, kostel sv. Oldřicha, 1900/1910

Kájov,
kostel P. Marie,
kolem 1660

Venerabilis Imago B. V. Kojanica in Regno Boemiae prope Crumlovium, multis Virtutibus, gratiae et Sanitatis celebris, quam Fridericus Dörffelnus, Arcidiaconus Crumlovienfis et Praelatus infulatus seipsum edidit curavit, ex Voto: 1660.

OBERPLAN

Horní Planá, kostel sv. Markéty, kolem 1900

Horní Planá,
kostel sv. Markéty,
kolem 1780

1. PŘÍKLAD STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

2. PŘÍKLAD STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Blansko u Kaplice, kostel sv. Jiří, kolem 1930

1589.

Pflanzen mit Kaplitz

Foto J. Seidel Krumlov

Blansko u Kaplice,
kostel sv. Jiří,
kolem 1920

Malonty, kostel sv. Bartoloměje, kolem 1930

Malonty, kostel sv. Bartoloměje, kolem 1930

Malonty, kostel sv. Bartoloměje, kolem 1930

Rožmberk nad Vltavou, kostel sv. Mikuláše,
kolem 1900

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Rožmberk nad Vltavou,
kostel sv. Mikuláše,
kolem 1880

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Rožmberk nad Vltavou, kostel sv. Mikuláše,
kolem 1900

Soběslav, kostel sv. Petra a Pavla, dat. 1806

Soběslav.

Veselí nad Lužnicí, kostel Povýšení sv. Kříže,
kolem 1900

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Veselí nad Lužnicí, kostel Povýšení sv. Kříže,
kolem 1900

Kostel a opevnění

- zděný středověký kostel mnohdy ze své podstaty jako jediná zděná stavba v rámci nehrazeného sídliště s převážně dřevěnou zástavbou fungoval v případě napadání jako krátkodobé útočiště obyvatel
- na několik stavbách však dodnes nalezneme charakteristické opevňovací prvky – obranné polopatro, střilny, ohradní zeď (*Lidéřovice, Strakonice – hradní kostel, Trhové Sviny, Horní Stropnice, Nezamyslice a další*)
- důvodem opevňování mohla být aktuální nepříznivá bezpečnostní situace v době výstavby nebo přestavby, reakce na turecké nebezpečí v Evropě, strategický význam lokality s ohledem na síť cest nebo významnou hranici
- někde opevněný kostel nahradil chybějící nebo zanikající hrad (*Sedlčany, Trhové Sviny a další*)

Kostel a opevnění

Lidéřovice, kostel sv. Linharta

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

STŘEDOVĚKY
KRAJINĚ STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Sedlčany, kostel sv. Martina

zaniklé opevnění

Johann Willenberg, 1602

*farmj kostel.
Sv Martin.*

Strakonice, kostel sv. Prokopa

Lidéřovice, kostel sv. Linharta

Trhové Sviny, kostel Nanebevzetí P. Marie, kolem 1920

HRAD

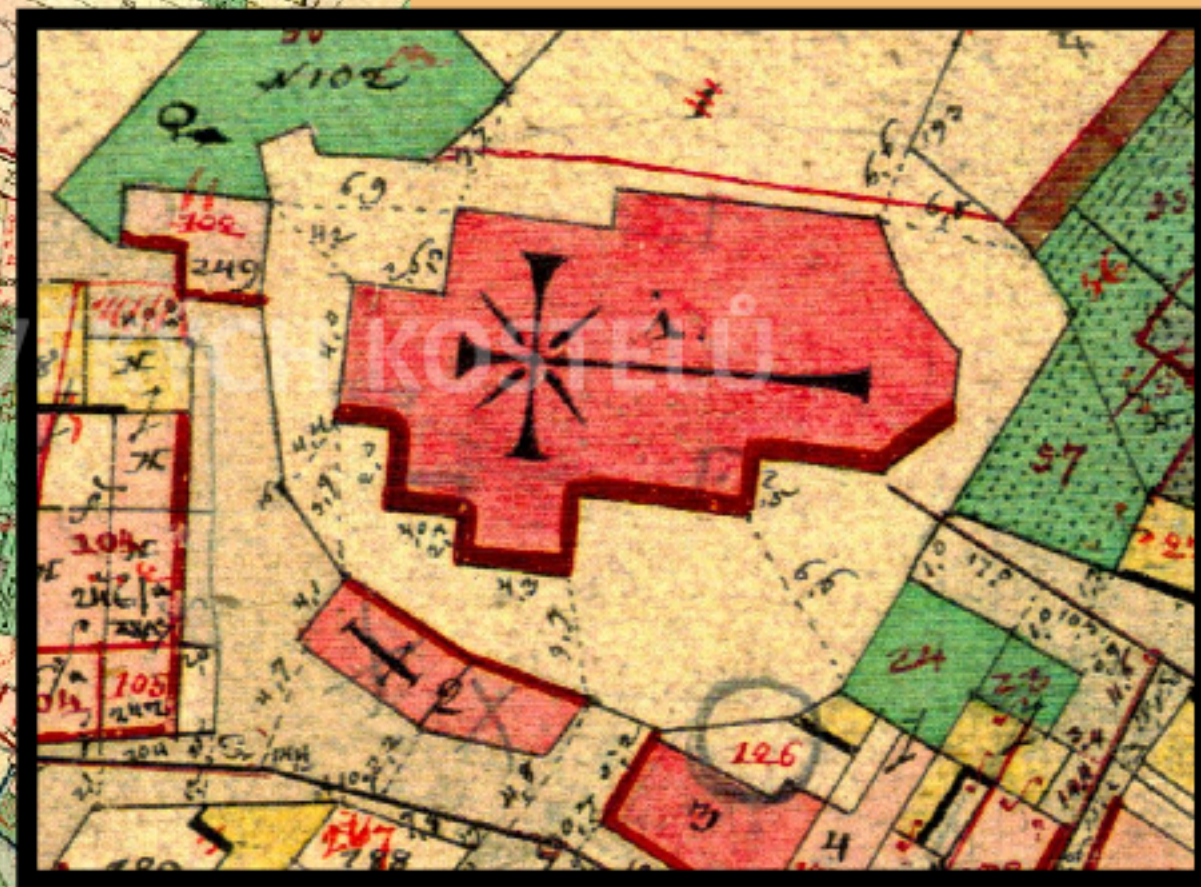
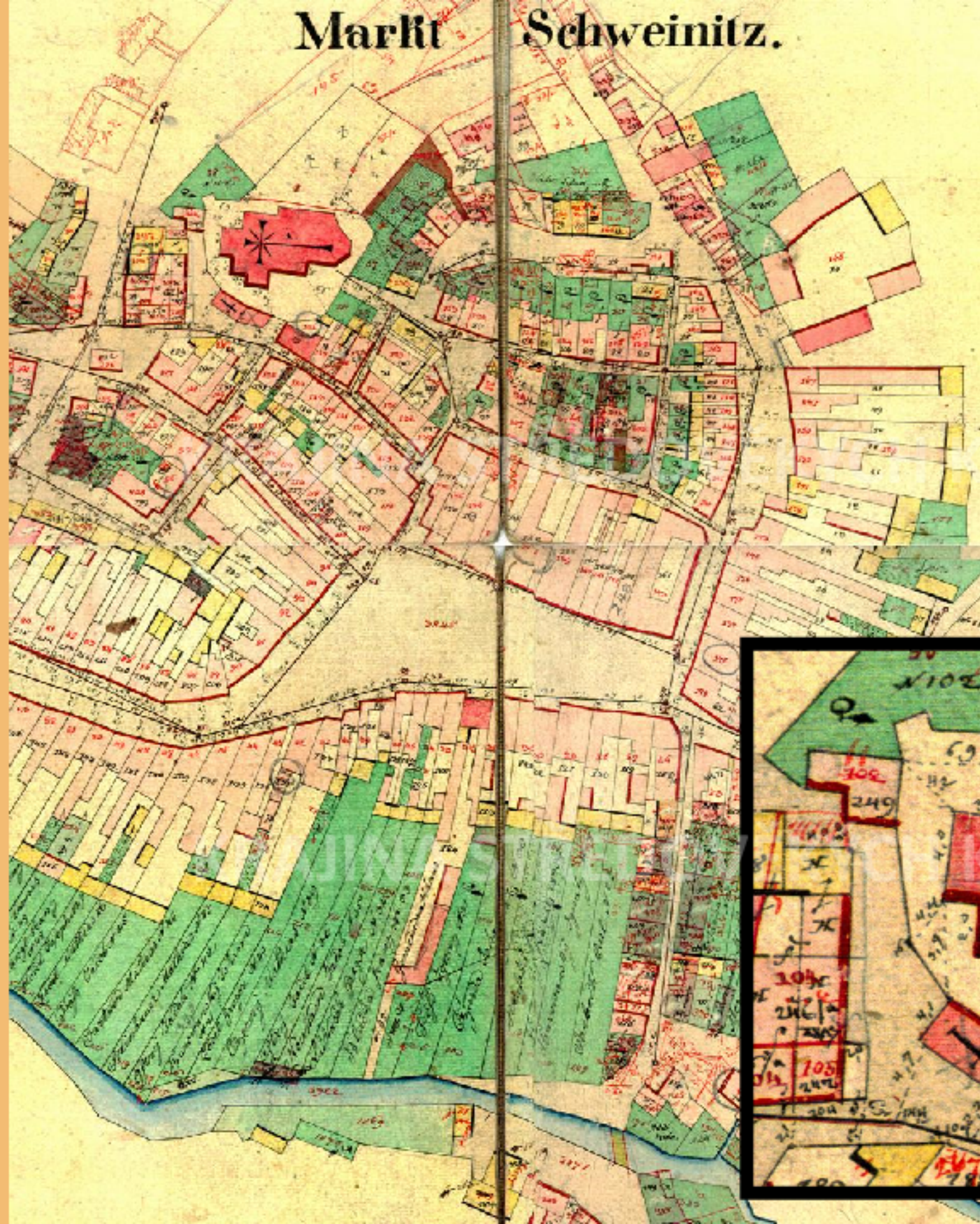

HRAD

Markt Schweinitz.

Trhové Sviny
stabilní katastr
stav roku 1828

Markt

Schweinitz.

Borovany

kostel

městský hrad

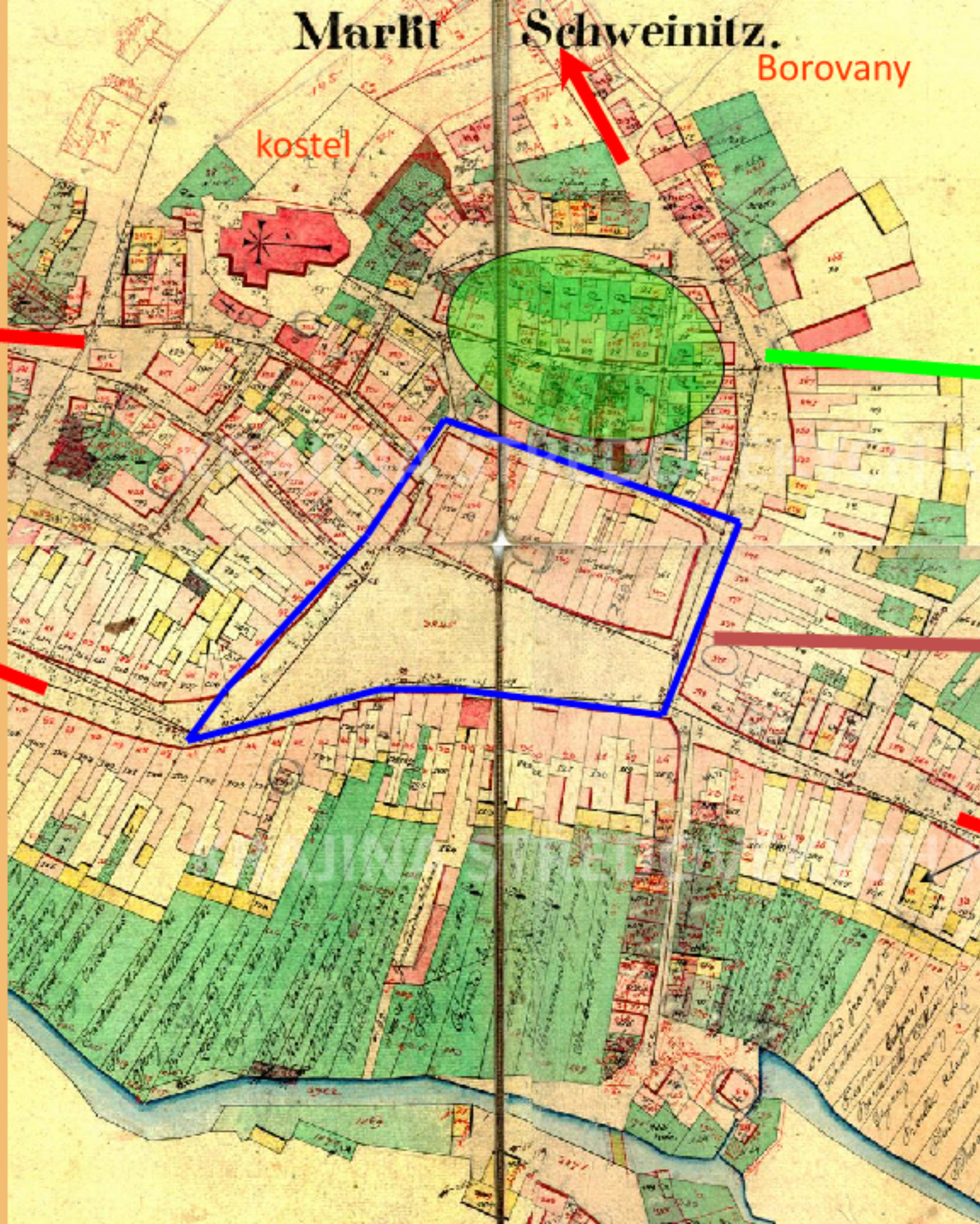
KOSTELŮ

náměstí

KOSTELŮ

Nové Hrady
Třeboň

ČB

západní věž

střílny

Kostel, krajina a lidé

- kostel vznikl jako sakrální stavba nejen pro potřeby kultu, ale i lidí, kteří mnohdy dokázali modifikovat jeho obvyklé umístění nebo uspořádání
- v mnoha středověkých městech s hustou zástavbou se hlavní vchod přesouval z osově západní pozice na stranu převažujícího osídlení, respektive ke středu města
- stísněný prostor hřbitova potažmo středověkého města vyvolal stavební úpravu kostela tak, aby byla zůstalo zachováno zvykové právo komunikace (*Rothenburg ob der Tauber, sv. Jakub; Augsburg, d' m P. Marie; Chvalšiny, Netolice, sv. Václav a další*)
- kostel jako v mnoha ohledech trvanlivá, téměř věčná stavba byl v krajině obvykle nositelem paměti a stával se i mezníkem významných událostí (*Kamenný Újezd – kostel jako hraniční mezník mílového práva Českých Budějovic, 1351-1464*)

Kostel, krajina a lidé

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Rothenburg ob der Tauber, kostel sv. Jakuba

Bavorsko

Kamenný Újezd

Rakousko

Dunaj

10 15 20 km

Steinkirchen

kamenný
kostel

tvrz

starý Újezd

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Kamenný Újezd - r

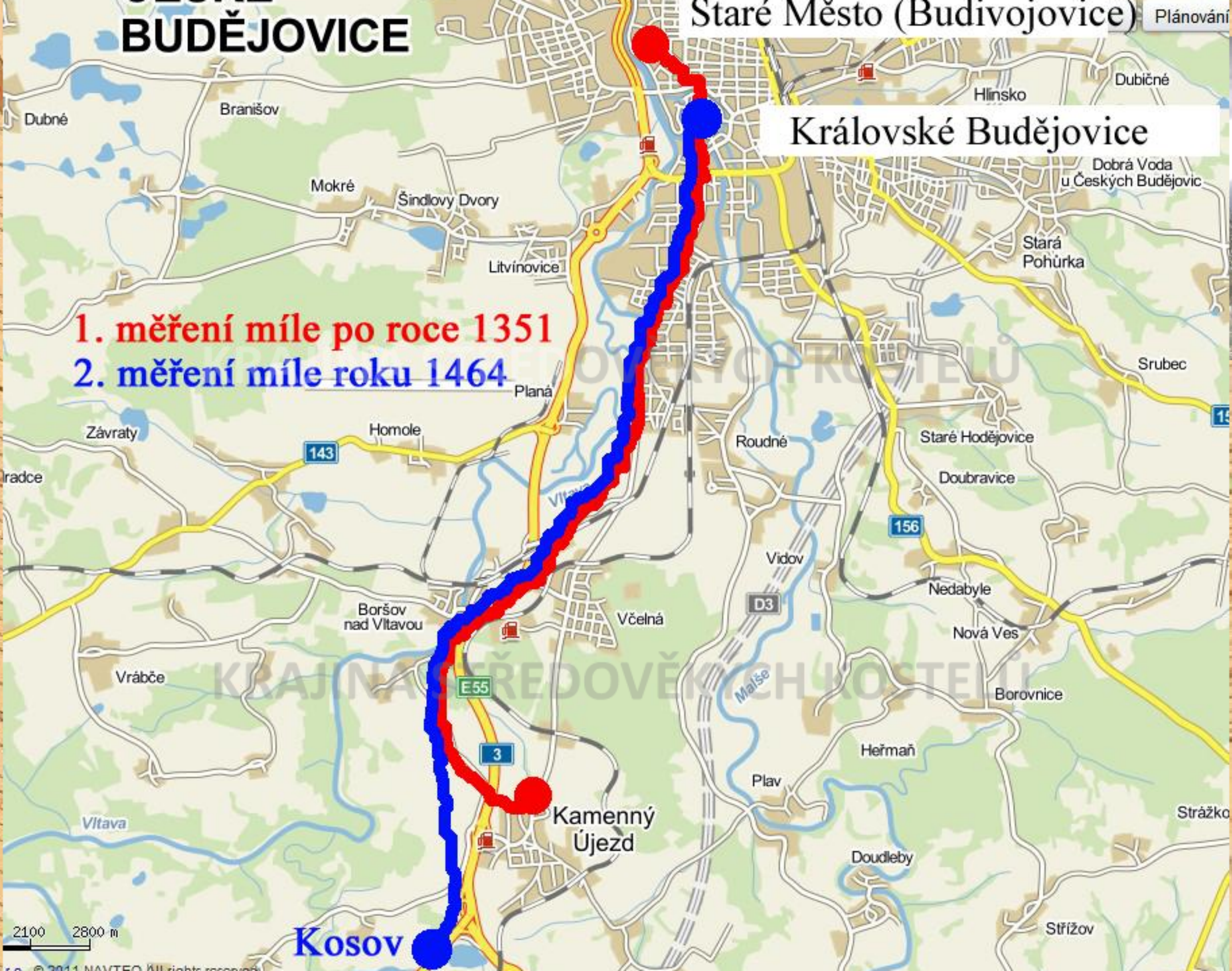
KRAJINA BUDĚJOVICE

Staré Město (Budějovice) Plánování

Královské Budějovice

1. měření míle po roce 1351

2. měření míle roku 1464

Kosov

Kamenný Újezd, kostel Všetech svatých, kolem 1935

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

Kamenný Újezd - celkový pohled

4481

Krajina s kostelem jako dědictví

- nejen historická vyobrazení (*obrazy, nástěnné malby, iluminace a grafické listy*), ale především počátky fotografie, respektive nejstarší historické snímky z přelomu 19. a 20. století zachytily význam a působení architektury středověkých kostelů v krajině mnohde ještě v první polovině 20. století, než nastal výrazný hospodářský růst charakteristický především rozšiřování zástavby a zvyšováním objektů v historických jádrech
- středověký kostel v krajině byl symbolem víry a vyjádření sepětí člověka s církví a krajinou od kolébky po hrob
- kostel naplňoval nejen duchovní potřeby obyvatel, ale poskytoval i útočiště v době nepokojů nebo napadení
- kostel budovaný z prostředků městských obcí, farností, cechovních a duchovních společenství je rovněž symbolem tisíců, dnes bezejmenných osudů obyvatel, jež spojovala společná víra a cíl
- kostel byl a na mnoha místech zůstal dominantou, která svou hmotou, či věží přerůstá okolní zástavbu a je v dobrém slova smyslu symbolem, znamením sídelní lokality, síly a významu tradice a především naděje

Krajina s kostelem jako dědictví

Dolní Dvořiště, kostel sv. Jiljí, kolem 1930

kolem 1900

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

kolem 1900

kolem 1930

Konec...

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ

KRAJINA STŘEDOVĚKÝCH KOSTELŮ